

Üroloji Asistan Eğitiminde Tıp Etiği

Dr. Tayfun Şahinkanat

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Tıp Fakültesi

Üroloji AD

Etğin tanımı

İdeal anlamda etik, “**evrensel olarak**” yani bütün zamanlardaki tüm insanlar için **geçerli olan doğru davranışı tanımlamak için akıl yoluyla oluşturulan** sistematik bir girişimdir.

Etik ile ahlak arasındaki fark

Bu iki kavram sıklıkla yanlış bir şekilde ‘birbirinin yerine’ kullanılmaktadır.

- **Etik** insanların ne şekilde davranmaları gerektiğiyle ilgili somut ve kanıtsal bilgiler sunan akılcıl, evrensel bir kavramdır.
- **Ahlak** ise içinde yaşadığımız topluma / dine göre değişen ve genelde çoğunluk tarafından herhangi bir gerekçe gösterilmeden doğru olarak kabul edilen değerlerin ve düşüncelerin toplamıdır.

Meslek etiği

- Bir meslek grubunun o mesleđe ilişkin olarak meydana getirdiđi ilke, kural ve standartlar bütünüdür.
- Meslek etiği meslek üyelerini belli biçimde davranmaya zorlar, **kişisel eğilimlerini sınırlar** ve meslek içi rekabeti düzenler.

Tıp etiğinin evrensel ilkeleri

- Zarar vermemek
- Yarar sağlamak
- Özerkliğe saygı
- Adalet
- Gizlilik
- Mesleki yeterlik

Tıp etik ilkeleri - 1

- **Zarar Vermeme İlkesi;** bu ilke, tıp etiğinin esasını oluşturan “önce zarar verme” aksiyomuna dayanır.

Klinikten örnekler:

-gereksiz tetkik istememek;

etik dışı ticari ortaklık nedeniyle ihlal edilebilir

- sevk zincirine uymak;

herkes her şeyi yapamaz

Tıp etik ilkeleri - 2

- **Yararlılık İlkesi**; insanların refahını artırmak için çaba harcamayı gerekli kılmaktadır.

Yararlılık terimi **sevgi, insancılık, fedakarlık, merhamet ve nezaketi** de kapsayan bir kavramdır

Tıp etik ilkeleri - 3

- **Özerklik İlkesi**, hastanın kendisini etkileyecek konularda son söz sahibi olması anlamına gelir. Bu aşamada hastanın doktoru tarafından yeterince bilgilendirilmiş olması gerekir.

Klinikten örnekler:

1. parmakla rektal incelemeye izin vermek istemeyen erkek hastaya eksik fizik muayenenin riskinin anlatılması,
2. aktif izleme aday prostat kanseri tanılı hastaya bu alternatifin sunulması.

Ayrıca günümüzde tıbbi uygulamaların vazgeçilmezi haline gelen **aydınlatılmış onam yaklaşımı**, özerkliğe saygı ilkesinin bir uygulamasıdır.

Tıp etik ilkeleri - 4

- **Adalet ilkesi**; hekim olarak sadece hastalarımıza karşı değil hasta yakınlarına karşı da sorumluluklarımız vardır;

Klinik örnek:

- kan veya cinsel yol ile bulaşabilen hastalığı olan hastanın partnerine karşı sorumluluğumuz.

Tıp Etik İlkeleri - 5

- **Gizlilik İlkesi;**

“Hekim hastanın ölümünden sonra bile, hasta hakkında bildiği her şeyle ilgili bütün gizliliği sürdürecektir.”

Klinik örnek;

- Telefon ederek hasta yakını olduğunu söyleyenlere hasta hakkında bilgi vermemek.

Tıp Etik İlkeleri - 6

- **Mesleki yeterlilik ilkesi;** hekimlerin mesleki yeterlikleri en üst düzeyde olmalıdır. Hekimin yeterli olmaması ciddi tıbbi sorunlara, hastanın yaşamını yitirmesine veya etik ihlallere yol açabilir.

Klinik örnek;

- yeterli eğitim almadığımız girişleri uygulamamak.

Ayrıca hekimler tıbbi bilginin hızlı gelişimi nedeniyle yeterliklerini sürekli olarak korumak zorundadırlar.

Asistanlık Sürecinde Tıp Etik Eğitimi

Neden Gereklidir?

Amacı Nedir?

Önyargılar nedeniyle

- “Hekim bilgili ve becerikli bir klinisyen olduğu sürece etik önemsizdir.”
- “Etik aile içinde öğrenilir, tıp fakültesinde değil.”
- “Etik önemlidir, ancak eğitim programımız şu haliyle zaten oldukça yoğun ve etik eğitimi için yer yok.”

Gerçekler nedeniyle

mevcut tıp etiği yetersizdir

- Tıp fakültesi öğrencilerinde yapılan bir araştırmada öğrencilerin klinik döneme geçmeden önce etik konularda daha ilkel oldukları ve klinikte eğitim almaya başladıktan sonra etik konulara duyarlılıklarının azaldığı bildirilmiştir.
- Başka bir çalışma ise tıp etiği konusunda kendilerini iyi rol model olarak değerlendiren eğiticilerin bile kötü örnek olabildiğini göstermiştir.

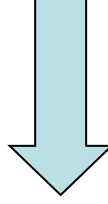
Tıp etik eğitiminin amacı

- Asistanı, gelecekte karşılaşacağı **etik belirsizlik içeren** durumları tanımaya ve bu durumlara akla yatkın ve ilkeli bir yaklaşım sergilemeye hazırlamaktır.

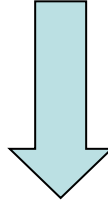
Sonuçta etik eğitim sayesinde...

- kendimizi etik ilkeler doğrultusunda daha iyi tanıyacak,
- geçmişte farkına varmadan yaptığımız etik ihlaller olduğunu görecek,
- çevremizde gördüğümüz etik dışı olaylara karşı ‘sessiz kalma’ hakkına sahip olmadığımızı öğreneceğiz.

Günümüzde tıp etik eğitime karşı artan bir
ilgiden söz edebilir miyiz?

EVET

İlginin nedenleri nelerdir?

Tıp etiği eğitimi neden gündemde? -1

Bu aşamada üç temel dinamikten söz edilebilir;

- 1- sosyal devlet yaklaşımından liberal devlet yaklaşımına geçişle birlikte sağlık hizmetlerinin ticarileştirilmesi hasta-hekim ilişkisini, hekim kimliğini ve giderek mesleğin anlamını, toplumsal yerini ve algılanışını değiştirmektedir.

Tıp etiği eğitimi neden gündemde? - 2

- 2- Diğer bir etken, pazardaki sert rekabet ortamında ahlaki değerlere sahip çıkıyor olmanın avantaj sağlıyor olmasıdır.
- 3- Üçüncü dinamik olarak tıp etiği alanının kendisinin uğradığı değişim sürecinden söz edilebilir. Tıp alanındaki gelişmeler beraberinde yeni sorun alanları ve sorular getirmektedir → biyoetik.

Diğer bir ifade ile ...

Malpraktis, aydınlatılmış onam, hasta hakları gibi kavramların hekimlik uygulamalarında daha sık gündeme gelmesi ve **tıp etiği eğitiminin yetersiz/etkisiz** olduğunun ortaya çıkarılması ile tıpta uzmanlık eğitimi kapsamında verilecek **tıp etiği** eğitiminin yöntem ve içeriği **daha fazla tartışılır olmuştur.**

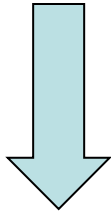
Ayrıca

Etik ilkelerin içselleştirilmesi hem tercih edilen hem de **zorunlu** bir süreç olduğu için tıp etiği eğitimi gereklidir.

Tıp etik eğitiminin yapılandırılması

Eğitimin yapısı nasıl olmalı?

- Aç birine hangi yaklaşım daha uygun olur?
balık vermek < balık tutmayı öğretmek

üroloji hastalarına
ait örnekler
(eğitimin parçası)

tıp etiğinin
öğretilmesi
(ana amaç)

Nasıl bir eğitim? - 1

Eğitimcilerin tıp etiği eğitiminin hedef, içerik ve öğrenme etkinliklerini planlarken göz önünde bulundurmaları gereken iki temel alan vardır;

- 1- tıp etiğinin sorun alanları
- 2- meslek ahlakı

Tıp etiğinin sorun alanları

- Etik hukuk ilişkisi
 - zaman zaman çatışır
- Hekim toplum ilişkisi
 - aralarında gizli bir toplumsal sözleşme vardır
- Hekim kaynak dağıtım ilişkisi
 - kaynakların adil dağılması için çaba göstermek
- Hekim ticari girişimler arası ilişkiler
 - akılcı ilaç/malzeme kullanım ilkelerini benimseme
- Hasta hekim ilişkisi → en geniş sorun alan

Hasta Hekim İlişkisinde Tıp Etiği

- - hasta çıkarları lehine tercih kullanma
 - ırk, din, sosyoekonomik ayrım yapmama
 - iletişimde saygı
 - hastaya ait bilginin gizliliğini
 - gereksinim duyan herkese acil sağlık hizmeti

Tıp Etik Eğitim Yöntemleri

- **Paraselsus** :“ Tıp sanatı kalbe yerleştirilmiştir. Eğer kalbiniz kötüyse zaten kötü bir hekim olursunuz; eğer kalbiniz adilse işte o zaman gerçek bir hekim olursunuz.”
- **Socrates** : Erdem ve ahlak gibi kavramlar öğretilemez ve dolayısıyla etik ile ilgili bir eğitim de başarılı olamaz.

Bugün için tarihten gelen bu sözlere katılmamız
mümkün değildir

ÇÜNKÜ

- **Etik yeterlilik öğrenilebilir, öğretilebilir ve ölçülebilir bir kavramdır**

‘Üroloji, asistan, eğitim ve etik’ anahtar kelimelerinin pubmed’de taranması ile karşımıza çıkan tek makale:

- Improving Professionalism: Making the Implicit More Explicit
Byron D. Joyner and Vijaya M. Vemulakonda

From the Urology Program, University of Washington, Seattle, Washington
Journal of Urology Vol. 177, 2287-2291, June 2007.

Sonuç:

- Öğretim üyelerine ve asistanlara **profesyonellik eğitiminin verilmesi** asistanların profesyonel davranışlarının gelişimi üzerine anlamlı olumlu etki yaparken öğretim üyelerinin de tanımlanmış standartlara göre asistanların profesyonel davranışlarını daha objektif olarak değerlendirebilme yeteneklerini geliştirmektedir.

Tıp etik eğitim yöntemleri -1

- Etik eğitiminin **otantik ortamlarda gerçek olgulara dayalı, sürekli, bütüncül, sade** ve klinisyen eğiticiler tarafından verilmesi önemlidir.

Mt Sinai J Med 2002; 69: 404-9

- Etik eğitim için önerilen en etkili ortam klinikte, poliklinikte veya konsültasyon sırasındaki hasta karşılaşmalarıdır.

Tıp etik eğitim yöntemleri - 2

- Etik eğitiminde **rol modellerin yönlendiriciliği** diğer öğrenme yöntemlerinden daha kuvvetli bir etkiye sahiptir.

Mt Sinai J Med 2002; 69: 404-9.

Ethics Behav 1997; 7: 15-26.

- Ayrıca klinikte düzenlenecek **aylık etik toplantılar** klinik etik eğitimi için değerli bir araçtır.

Am J Bioeth 2006; 6: 23-5.

Tıp etik eğitim yöntemleri - 3

Asistanların beklentilerini karşılayabilmek için öncelikle eğiticilerin,

- özellikle sevecen yaklaşım
- yeterlik
- özerklik gibi

tıbbın temel değerlerini bilmesi ve örneklemesi gerekir.

Tıp etiği öğretime sırasında

aktif öğrenme deneyimi sağlayan yöntemler

tercih edilmelidir

Aktif öğrenme deneyimi sağlayan yöntemler -1

- **Klinik süpervizyonlar** → Asistanın örtüşük bir etik sorun ile karşılaştığında klinisyen eğiticiye danışmasıdır, hızlı ve etkin geribildirim verilmesine olanak sağladığı için verimlidir.
- **Rol modellik** → Eğitimin aktif olarak belirleyicisi olan eğiticinin tutumu, etik ilke ve uygulamalara sadakati, uzmanlık öğrencisinin mesleki kimlik geliştirmesinde oldukça etkilidir.
- **Olgu sunumları** → Eğitimci, etik sorunlarla ilgili gerçek yaşama yakın bir olgu hazırlar ve olgu ile birlikte, öğrenim hedefleri belirlenerek yapılandırılmış sorularla olgu sunulur böylece eğitim alanların aktif olarak katılacağı bir tartışma ortamı yaratılır.

Aktif öğrenme deneyimi sağlayan yöntemler - 2

- **Oyunlaştırma (Role-Playing)**

Gerçek bir olay eğitim ortamında grup içinde oyunlaştırılarak canlandırılır. Özellikle tutum kazandırmada etkili bir yöntemdir.

- **Küçük Grup Tartışmaları**

Katılımcıların küçük gruplar halinde deneyim ve fikirlerini paylaştıkları ya da birlikte problem çözdükleri bir etkinliktir.

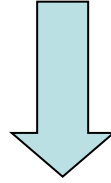
- **Takım Çalışmasına Dayalı Öğrenme**

- **Hekimliği Konuşalım Grupları**

Klinikte ya da poliklinikte o hafta karşılaşılan bir sorun üzerinde durulabilir

Etik yeterliliğin değerlendirilmesi

Etik davranışların sorgulanmasında
geri bildirim alınması

Yapılandırılmış bir etik eğitim programının
vazgeçilmez bir basamağıdır

Asistan Yeterlilik Değerlendirme Sistemleri

Tıp etiği ile ilgili sorular da içeren değerlendirme formları için ABD'nden iki örnek

- Residency Competency Evaluation System – Urology
Secure 360 Degree Rating Form
- Residency Competency Evaluation System –Urology
Global Resident Competency Rating Form

RESIDENCY COMPETENCY EVALUATION SYSTEM - UROLOGY

- **SECURE 360o Rating Form**

- Resident: _____ Rotation: _____

- Staff: _____ Date: _____

- *For each item, circle the number that corresponds with how characteristic the behavior is of the resident you are evaluating.*

- **PROFESSIONALISM (1-10), INTERPERSONAL & COMMUNICATION SKILLS (11-20)** Not at all Highly Don't

	Characteristic		Characteristic		Know	
	1	2	3	4	5	DK
1. Follows through on tasks he/she agreed to perform	1	2	3	4	5	DK
2. Responds to requests, including pages, in a helpful and prompt manner	1	2	3	4	5	DK
3. Knows the limits of his/her abilities and asks for help when needed	1	2	3	4	5	DK
4. Takes responsibility for actions, admits mistakes and does not blame others	1	2	3	4	5	DK
5. Makes patient care and well-being a priority	1	2	3	4	5	DK
6. Provides equitable care regardless of patient culture and socioeconomic status	1	2	3	4	5	DK
7. Is willing to act on feedback or other information to improve patient care	1	2	3	4	5	DK
8. Maintains respectful demeanor in demanding and stressful situations	1	2	3	4	5	DK
9. Is honest in interactions with others	1	2	3	4	5	DK
10. Takes on extra responsibilities when the need arises	1	2	3	4	5	DK
11. Easily establishes rapport with patients and their families	1	2	3	4	5	DK
12. Is respectful and considerate in interactions with patients	1	2	3	4	5	DK
13. Responds to patients' needs, feelings, or wishes	1	2	3	4	5	DK
14. Uses non-technical language when explaining and counseling	1	2	3	4	5	DK
15. Spends adequate amount of time with patients	1	2	3	4	5	DK
16. Is willing to answer questions and provide explanations	1	2	3	4	5	DK
17. Is courteous to and considerate of nurses and other staff	1	2	3	4	5	DK
18. Discusses patient issues clearly with staff and faculty	1	2	3	4	5	DK
19. Listens to and considers what others have to say about relevant issues	1	2	3	4	5	DK
20. Maintains complete and legible medical records	1	2	3	4	5	DK

360 derece değerlendirme formu - 1

Tıp etiği ile ilgili sorular: 13/20

- 3- Yapabileceklerinin sınırını bilmek ve ihtiyaç doğduğunda yardım istemek
- 4- Sorumluluk alma, hatasını kabul etme ve başkalarını suçlamama
- 5- Hasta bakımını ve iyiliğine öncelik tanıma
- 6- Hasta kùltür ve sosyoekonomik durumuna bakmadan eęit hizmet sunma
- 9- İletişimlerde dürüst olma
- 10- İhtiyaç doęduęunda ek sorumluluk alma
- 11- Hasta ve yakınları ile kolay dostça ilişki kurma
- 13- Hasta istek, ihtiyaç ve duygularına karşılık verme
- 14- Açıklamalarında teknolojik olmayan dil kullanma
- 15- Hastalar için yeterli zaman harcama
- 16- Sorulara cevap vermeye ve açıklama yapmaya istekli olma
- 17- Hemşire ve diğer çalışanlara karşı nazik ve anlayışlı olma
- 18 - Hasta hakkında üstlerine karşı açık olma

360 derece değerlendirme formu - 2

- **360 derece geri bildirim ve değerlendirme yaklaşımı** klinik beceri, tutum ve davranışları değerlendirir ve özellikle son yıllarda önemi artmıştır.
- Bu değerlendirme formu tüm taraflarca (**asistanın kendisi, diğer asistanlar, hemşire, öğretim üyesi vb.**, ort 8 kişi) doldurulmakta böylece **çok kaynaklı geri bildirim**, çoklu değerlendirici ve sürekli gelişimsel değerlendirme gibi avantajlar sağlamaktadır.

Acad Emerg Med 2002; 9: 1300-4.

• for patients and their families	Responds appropriately to patient & family emotions; establishes rapport; provides reassurance; is respectful & considerate; does not rush
-----------------------------------	--

- 6. Communicates effectively with patients and their families

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Allows patient to tell his/her own story; listens attentively; uses non-technical language when explaining & counseling; involves patient or family in decision-making; encourages questions & checks for understanding								
- 7. Communicates effectively with other healthcare professionals

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Maintains complete & legible medical records; writes clear & concise consultation reports & referral letters; makes organized & concise presentations of patient information; gives clear & well-prepared presentations at conferences								
- 8. Works effectively with other members of the healthcare team

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Demonstrates courtesy to and consideration of consultants, therapists, & other team members; invites others to share their knowledge & opinions; makes requests not demands; negotiates & compromises when disagreements occur; handles conflict constructively								
- **Medical Knowledge**
- 9. Demonstrates basic science and clinical knowledge

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Is able to identify & discuss pathophysiology of urologic disease processes; can intelligently discuss diagnosis; evaluation & treatment of common urologic disorders; applies knowledge to solve clinical dilemmas; understands rationale for varied approaches to clinical problems								
- 10. Demonstrates up-to-date knowledge

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Seeks new information by searching the literature & asking questions; cites recent literature when appropriate; asks knowledgeable & well-informed questions								
- 11. Uses knowledge & analytical thinking to address clinical clinical questions

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Uses effective problem solving techniques; demonstrates sound judgment; applies analytical approach to clinical situations								

Ülkemizde Uzmanlık Eğitiminde Tıp Etik Eğitimi

- Eğitim veren kurumlarda gerçek anlamda **yapılandırılmış bir tıp etiği eğitimi** sıklıkla verilmemektedir.
- Çicek ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada, uzmanlık eğitimi verilen yerlerde
 - **tıp etiği %41.8**
 - kanıta dayalı tıp %38.4
 - **hasta hakları %41.1** oranında eğitim sürecinde yer almaktadır.

Etik eğitimin önünde duran ana engeller

- A) Etik eğitimin gerekliliğine inanma sorunu,

çözüm:

başta kendimiz olmak üzere çalışma ekibimizin etik yeterliliğinin tıp etiğini de sorgulayan sorular içeren geri bildirim formları ile değerlendirilmesi

- B) Zaman baskısı; günümüzde eğitim kurumlarında hizmet giderek öncelikli hale gelmiştir,

çözüm:

asistan $\rightarrow$ hizmet veren $<$ eğitim alan

Etik ihlallere tanıklık etme

Hatalı veya meslek ahlakına aykırı davranışların bildirimi - 1

- Tıp mesleği geleneksel olarak, kendisini denetleyen bir meslek olmakla övünür. Maalesef bu kendini denetleme sistemi sıklıkla başarısız olmaktadır.
- **Uluslararası Tıp Etiği Kuralları**'nda “Hekim, yeterliğinde eksiklik bulunan ya da sahtecilik ya da dolandırıcılığa karışan hekimlerin açığa çıkması için çaba gösterecektir” ifadesi yer almaktadır.

Hatalı veya meslek ahlakına aykırı davranışların bildirimi - 2

- Asistanlara sadece mesleğin toplum gözündeki saygınlığını korumak için değil, genellikle yanlış bir uygulamayı ayırt edebilecek tek kişi olduklarından dolayı şahit oldukları etik dışı davranışlarda taraf olma sorumlulukları olduğu bilincinin kazandırılması gerekir.

Sonuç

Etik yeterlilik öğrenilebilir, öğretilbilir ve ölçülebilir bir kavramdır

- Kişisel felsefemiz, politikamız, inancımız, ahlak teorimiz ya da yaşam biçimimiz ne olursa olsun, uygulamada karşılaşılabileceğimiz sorunları etik ilkelerin ışığında evrensel doğrulara uygun bir şekilde karara bağlayabilmek için tıp etiği eğitime ihtiyacımız olduğu açıktır.

İlginiz için teşekkürler.....